

Krystyna Szczechowicz

"Czynności operacyjno-rozpoznawcze i ich relacje do procesu karnego", Dobrosława Szumiło-Kulczycka, Warszawa 2012 : [recenzja]

Studia Prawnoustrojowe nr 19, 165-167

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dobrosława Szumiło-Kulczycka, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze i ich relacje do procesu karnego*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2012, ss. 429.

Książka Dobrosławy Szumiło-Kulczyckiej przedstawia ważny i szczególnie aktualny problem ingerencji organów władzy państwowej w sferę prywatności jednostki. Praca stanowi studium porównawcze prezentujące zagadnienia związane z czynnościami operacyjno-rozpoznawczymi, poczynając od ich historycznego kształtowania się poprzez metody i regulacje aktualne. Prawna ochrona obywateli przed nadużyciami przy stosowaniu tego rodzaju działań to zagadnienie o dużym znaczeniu w systemie prawa demokratycznego państwa. Jasność wyводу w połączeniu z interesującą i ważką tematyką sprawia, że stanowi ona ciekawą pozycję, z którą warto się zapoznać.

Autorka do analizy porównawczej wybrała Niemcy i Polskę. Przyjęła dość często spotykaną metodę polegającą na ujęciu w odrębnym rozdziale uregulowań w systemie państwa obcego. Istotne jest jednak to, że podjęła się także porównania przyjętych modeli w obu systemach w postaci zwartej, ujętej w ostatniej części pracy, dzięki czemu czytelnik zostaje zapoznany z przemyśleniami autorki.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów, w których dokonano prezentacji i analizy: prawnej regulacji czynności operacyjno-rozpoznawczych w systemie prawa niemieckiego, rozwoju czynności operacyjnych w Polsce, regulacji zawartych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Konstytucji RP oraz orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Konstytucyjnego, uregulowań systemowych czynności operacyjnych w Polsce oraz oceny polskiego i niemieckiego modelu regulacji w zakresie tajnego pozyskiwania danych o jednostkach. W rozdziale 6 zawarte są uwagi komparatystyczne *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*.

Na początku przedstawione zostało całe spektrum zagadnień związanych z genezą czynności operacyjno-rozpoznawczych i ich rodzajami, w tym miejsce operacyjnych metod pozyskiwania informacji w obecnym systemie prawnym Niemiec i możliwości wykorzystania uzyskanych w ten sposób materiałów.

W rozdziale drugim w aspekcie historycznym przedstawiono rozwój czynności operacyjno-rozpoznawczych w Polsce, a zwłaszcza czynności opera-

cyjne i ich relacje do procesu karnego w latach 1919–1989, czynności operacyjne-rozpoznawcze po 1989 r. z rozbiciem na lata 1990–2001 i po roku 2001. Interesujące są w szczególności omówione dość szeroko poglądy przedstawicieli doktryny na czynności operacyjne w minionym okresie i znaczenie tych czynności dla procesu karnego w aspekcie orzecznictwa sądowego.

W kolejnym rozdziale czytelnik ma okazję zapoznać się z problematyką tajnego pozyskiwania danych o jednostce w relacji do praw i wolności zagwarantowanych w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Konstytucji RP. Zagadnienia te omówione zostały na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Konstytucyjnego, w którym wypracowano standardy mające na celu ochronę praw jednostki przed naruszeniami ze strony organów władzy publicznej stosującej tego rodzaju czynności. Cecha niejawności kontroli operacyjnej czyni ją bowiem podatną na nadużycia, stąd konieczność zapewnienia sprawnego systemu kontroli w praktyce.

Tematyka metod operacyjno-rozpoznawczego pozyskiwania danych o jednostce w Polsce została rozwinięta w rozdziale czwartym. Jedyne mankament tej części pracy to brak określonego problemu bezpośredniego odwołania do stanu prawnego obowiązującego od dnia 11 czerwca 2011 r. W efekcie pewne poruszone w monografii zagadnienia i rozważania nie są konfrontowane z aktualnym stanem prawnym. Przykładem tego mogą być rozważania czynione na tle postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 maja 2007 r., II AKz 288/07, odnoszącego się do sytuacji, gdy CBA w drodze prowadzonej kontroli operacyjnej uzyskało informacje o przestępstwie zabójstwa (s. 191–193). To przestępstwo nie mieściło się w katalogu uprawniającym CBA do wnioskowania o zastosowanie kontroli operacyjnej, wymienione było w katalogu uprawniającym inny organ (Policję). Problem polegał na tym, czy w tej sytuacji materiały te mogą być wykorzystane w procesie karnym. Sąd w powołanym orzeczeniu stanął na stanowisku, że nie jest możliwe wykorzystanie ich jako dowodów. Autorka nie odniosła się niestety w tym miejscu do aktualnego rozwiązania przyjętego w ustawach tzw. policyjnych, w tym o CBA i Policji, które wprost regulują tego rodzaju sytuacje. Obecnie w ustawie o CBA art. 17 ust. 15a stanowi: „Wykorzystanie dowodu uzyskanego podczas stosowania kontroli operacyjnej jest dopuszczalne wyłącznie w postępowaniu karnym w sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, w stosunku do którego jest dopuszczalne stosowanie takiej kontroli przez jakikolwiek uprawniony podmiot”. Takie rozwiązanie przyjęte zostało w pozostałych ustawach regulujących czynności operacyjne i aktualnie niezależnie od tego, jaki organ pozyska dowody, mogą one być wykorzystane w procesie karnym w drodze zgody następczej wyrażonej przez sąd. W tym miejscu zatem czytelnik, zapoznając się z danym zagadnieniem, nie został wprowadzony w obowiązującą konstrukcję prawną. Przybliżenie obecnej regulacji następuje, ale nieco dalej (s. 198).

W rozdziale piątym zatytułowanym „Czynności operacyjno-rozpoznawcze a procesowe – ocena zastanego modelu” przedstawionych zostało wiele ciekawych spostrzeżeń dotyczących systemu niemieckiego. Przy okazji autorka słusznie wypunktowuje szereg paradoksów i niespójności w polskim systemie. Istotnym problemem jest relacja metod operacyjnego pozyskiwania dowodów do tożsamyh metod procesowych. Obecnie często to, co służby mogą pozyskać dla celów dowodowych, nie jest możliwe do uzyskania na drodze procesowej. Autorka wskazuje tu jako przykłady: transakcję pozorowaną, przesyłkę niejawnie kontrolowaną czy wideoobserwowanie.

Korzystając z doświadczeń i uregulowań niemieckich oraz w oparciu o własne przemyślenia, Szumiło-Kulczycka wskazuje mankamenty polskiego ustawodawstwa i formułuje wnioski *de lege ferenda* (s. 359–371). Wysuwa np. propozycję zmiany umiejscowienia i treści art. 226 k.p.k. regulującego zasady postępowania z pismami lub innymi dokumentami zawierającymi informacje niejawne lub wiadomości objęte tajemnicą zawodową. Propozycja ta zasługuje na poparcie, ponieważ w aktualnym brzmieniu art. 178 k.p.k. nie chroni w sposób jednoznaczny przed pozyskiwaniem na drodze innej niż przesłuchanie (np. w drodze czynności operacyjno-rozpoznawczyh) treści informacji objętyh tajemnicą obrońcą czy tajemnicą spowiedzi. Podobnie wprowadzenie do art. 226 k.p.k. proponowanego przez autorkę zapisu: „Do pozyskiwania i wykorzystania dokumentów oraz nagrań dźwięku lub obrazu stosuje się odpowiednio zakazy i ograniczenia określone w art. 178–181, akt. 199 kodeksu oraz art. 52 ustawie o ochronie zdrowia psychicznego” wyeliminowałoby wiele sytuacji kolizyjnych pomiędzy stosowaniem środków służących do pozyskiwania dowodów a zakazami dowodowymi.

Książka zawiera także tabele, które w sposób jasny i obrazowy przedstawiają artykuły, które w odniesieniu do poszczególnych służb regulują: kontrolę operacyjną, transakcję pozorną, przesyłkę niejawnie nadzorowaną, dane telekomunikacyjne, dane pocztowe, dane bankowe i ubezpieczeniowe, dane osobowe i wideoobserwacje, podając ich definicje i cel, w jakim mogą być prowadzone bądź pozyskiwane.

Recenzowana książka jest pozycją interesującą i wartościową. Winna też przyczynić się do rozszerzenia dyskusji nad znaczeniem i rolą czynności operacyjno-rozpoznawczyh oraz koniecznością wprowadzenia dalszych zmian w ustawodawstwie.

Krystyna Szczehowicz